

ТМ	Г. XXIII	Бр. 1-2	Стр. 151 - 153	Ниш	јануар - јун	1999.
----	----------	---------	----------------	-----	--------------	-------

Приказ дела

Примљено: 18.03.1999.

Љубинко Милосављевић

СУКОБ И ПРОЖИМАЊЕ ДВА КУЛТУРНА ОБРАСЦА*

Sticajima nekih povoqnih okolnosti mo`e da zahvali Milivoje Pej~i} { to je uspeo da napi {e za na {e prilike tematski osobenu kwigu Tehnika i kul tura, reklo bi se, { tivo sui generis. Wen naslov nagove { ta-va raspravu o egzistencijalnim koordinatama koje odre|uju ne samo na~in `ivota i mi { qewa, ve} samu sudbinu savremenog ~oveka. Tehnnika, svedoci smo tome, ne samo da neverovatno brzo ve} i veoma opasno napreduje, a kultura, ako se sudi po dijagnozi na {eg vremena, koju je u jednom eseju postavio Vladeta Jeroti}a, isto tako opasno uzmi~e. Stole}e na izmaku obele`eno je nesawanim usponom tehnike, ali i rezignantnim "uzmakom kulture". Na eventualno uspostavqawe balansa izme|u ova dva entiteta, koji bi zna~io uspon kulture u blagodeti tehnike, ako uop {te do wega ikada do|e, mora}e jo { dosta dugo da se ~eka.

Kratka biografska skica autora ukaza}e ujedno i na sticaje tih povoqnih okolnosti koje su profilisale ovu kwigu. Milivoje Pej~i} je filozof po osnovnim studijama, sociolog po potowem {kolovawu, a predaje obe ove discipline na Elektronskom fakultetu u Ni {u. Autorovo obrazovawe ali i obrazovni posao na jednom tehni~kom fakultetu, odredili su predmet i na~in rasprave u ovoj kwizi. Za sam pristup temi, od ne malog uticaja bilo je i uspostavqawe komunikacije sa kolegama iz tehni~ke struke. Filozof me|u elektroin`ewerima {ta bi mogao biti drugo nego bela vrana, da je `eleo da bude drveni filozof. Pej~i} je, me|utim, u~e}i ne~emu budu}e in`ewere i sam u~io od wihovih u~iteqa, o ~emu postoje direktna priznawa u Predgovoru kwige, gde isti~e da se, pri razmatrawu problema tehnike i wene dru {tvene uloge, koristio pojmovima makroinstrukcije iz teorije programskih jezika i digitskog takta iz teorije komunikacija. Transferi znawa i misaonih modela ne spadaju u ba { ~esta metodolo {ka polazi {ta, niti su poku {aji multidisciplinarnih siteza pre~este ambicije na {e nauke.

Svoj glavni predmet, tehniku, ~iju prirodu ho}e da osvetli ukazivawem na wena blagotvorna dejstva ali i opake mogu}nosti, odre|uje autor kao (materijalni) apriorni uslov dru {tvenog `ivota. Namera mu

* Milivoje Pej~i}, Tehnika i kul tura, Prosveta, Ni { 1998.

je, kako piše u Predgovoru, "da pokaže na-in na koji tehnički a priori deluje kao pretvarač obrasca instrumentalne delatnosti i uvoj pripadnog tipa racionalnosti u odgovarajući kulturni obrazac". (s.9) Na žalost, autor nije na kraju kwige ponudio ništaocu rezimirani pregled transformacija tehničkih obrazaca u kulturne, što je na početku kwige obećao. Doduše, veza između njih uspostavljena je u svakome od poglavlja, sem završnog, koje je posvećeno razmatranjima etičke dimenzije upotrebe tehnike, odnosno, moralnoj strani inžverskog posla, što znači po etnom prisustvu kulturnog obrasca u tehničkom rezultatu.

U Tehnici i kulturi raspravljao autor o nekim, reklo bi se uzbekim i simpozijumskim temama, kao što su rad i tehnika; informaciona tehnologija, društvo i obrazovanje; tehnički napredak i tradicionalna kultura; potom piše o poreklu religije i pojmu sekularizacije; obrazovnu i informacionu tehnologijama; ekološki posledicama nauke i tehničke revolucije, ali i o etičkom aspektu tehničkog stvaralaštva. Dakle, ništa se posebno i naročito novo u ovoj kwizi ne razmatra, što ve na ovaj ili onaj način, negde drugde nije raspravljano. Pa ipak, originalnost kwige poiva ne samo na osobenosti autorovih pogleda na razmatrane probleme, već na dijapazonu tematskih interesovanja. Ako kod nas i ima rasprava koje propituju, recimo, bit rada i bit tehnike, nema ih sigurno previše koje započinju ovim pitanjima a okončavaju se sagledavanjem problema moralne odgovornosti inžverskih timova pri realizaciji stručnih projekata. Kwiga se, kratko rećeno, bavi pitanjima tehničkog ivergawa i ivotu s tehnikom, sa svim posledicama po kulturu ali i qudski opstanak.

Tehnika i kultura nije uzbeki-ko što tivo koje u sistematizovanom obliku nudi fond opštepoznatih znawa o predmetu rasprave. Ona nije ni esejistiki osvrt na opasnosti koje ovek vrebaju u tehničkom svetu, jer ima ambiciju da fenomen tehnike sistematičnije sagleda. Nastajala tokom rada sa studentima, ona je morala uvati odlike preglednog i jasno pisanog edukativnog štiva. Autorovo korišćenje bogate literature na engleskom, nemačkom i, naravno, srpskom jeziku, suočava ništaoca sa mnoštvom relevantnih, ne naročito poznatih stavova o promišljanim problemima.

To, meštutim, ne znači da je prema literaturi i navođenim autorima negovan idolopoklonički odnos, što je jedna od slabosti naštve društvene nauke, niti, pak, da je svoju kritičku optiku autor temeqio na nekom transcendentnom stanovištu. Naprotiv, autor itete je Pejčiji spominao s uvaštavanjem samo dotle dok je delio njihova mišljenja, ali je vazda pripravnio drštvo svoj polemički gard. Rado se upuštao u kritički obračun sa ponekim iskazom Niče, Hajdegera, Vitgenštajna, Gintera Andersa i ne samo njih. Wegovi komentari izvesnih stawa ili situacija, mimo oekivawa u ovoj vrsti štiva, umeli su da budu blago ironični, kadkad sarkastični, u svakom slučaju duhovito zajedqivi.

Za Tehniku i kulturu moglo bi se reći da, kako wen autor drugim povodom veli, prati ovekova "put od biča koje ugroštava priroda do biča koje ugroštava prirodu". (s.142) To iini problemski a ne istorijski, imajući pre svega u vidu drugu deonicu ovoga puta, wegovu savremenu završnicu. Razmatrawe započinje osvetlavanjem prirode rada i tehnike. U ovom sagledavanju tehnika je tretirana, ne kao nešto ovek spoqaše, već "kao proteza ugrađena u wegovo izvorno krwebiše" (s.30), kao mogućnost

za "ovekov veliki uzlet ali i veliku dramu oveanstva". (s.33) Rad je kao sredstvo ovekovog opstanka, sa civilizacijskim napredovanjem, pro{ao kroz deformitete koji su po{eli da potiskuju sve druge svrhe i vido{ve `ivqewa. Teror rada nad qudskom slobodom, a po nekim autorovim ilustracijama ak i nad fiziolo{kom osnovom qudskog bi}a, uinio je oveka zapadne civilizacije (suvi{no je isticati da mi woj ne pripadamo) tragi{nim produktom koji "ne bi znao {ta da radi kada ne bi radio ono {to mora".(s.20)

Potpisniku ovih redova najinteresantijim se ine ona poglavqa u kojima je autor stao u odbranu opstanka sela kao ba{tinika tradicionalne kulture, ili je tragao za mogu{nostima re{ewa ekolo{ke krize, odnosno, bar za odga{awe katastrofe. Odbrana sela zapo{ela je autorovim osporavanjem istinitosti iskaza @aka L Gofa da "u po{etku bejahu gradovi", a nastavila se sporenjem sa [penglerom i wegovom tezom da sve {to jedna kultura stvara u oblasti religije, umetnosti i nauke, nastaje u gradovima. Ako ve{ tradicionalno selo u savremenom svetu nema nikakve izglede da pre`ivi, autor ne smatra da ista sudbina treba da sustigne i selo kao tip naseqa i socijalnu sredinu, {to predvi{aju neki sociolozi. U tragawu za argumentima koji govore u prilog potrebe opstanka sela, Pej{i} je pozivao u pomo{ Rusoa i Tolstoja, mislioce koji su seosku sredinu smatrali pogodnijom i prirodnijom mestom od gradske, ne samo za zdravije `ivqewe ve} i za vaspitavawe potomstva.

Ekologija, nauka o doma{instvu prirode, kako ju je neko lepo definisao, ili neka vrsta sociologije prirode, kako je odre{uje autor, postala je i postaja{e sve aktuelnijom nau{nom disciplinom. Da je nehajan ovekov odnos prema prirodi stvoriti ekolo{ki problem, davno je uo{eno (kod Platona, u Bibliji), me{utim, u ovo na{e vreme, doba uspona tehnike i uzmarka kulture, dolazi ve{ do ispostavqawa ra{una za stvarni utro{ak. Ekolo{ku krizu Pej{i} sagledava kao "jedno od ispoqewa teme{ne krize civilizacije zasnovane na kulturnom obrascu koji, za razliku, na primer, od kulture ameri{kih Indijanaca, ne podrazumeva egzistenciju s prirodom, ve} weno savladavawe i podre{ivawe ovekovim ne uvek racionalnim potrebama." (s. 196) Lek za krizu ili bar weno ubla`avawe autor tra`i u racionalizaciji potreba, wi{hovim svo{ewem na pravu meru, pre svega li{avawem potrebe za luksuzom, odnosno, negovanjem druga{i{eg kulturnog obrasca pri proizvodovawu tehni{kih naprava.

Tehnika i kul tura je, moglo bi se re}i, u podjednako meri filozofska i sociolo{ka kwiga. Ali, ona je u izvesnom smislu i "tehni{ka" kwiga, ne samo po problemu koji razmatra i svojoj delimi{no edukativnoj svrsi, ve} i po tome {to tehni{koj paradigmi ovog sveta, koja vazda stremi pragmati{nim ciqevima, protivstavqa niz ograni{ewa {to ih odre{uje sfera vrednosti i netehni{kih ciqeva. Pisana u nastojawu da, pored ostalog, sintetizuje izvesna stru{na znawa i poglede, ona je, uz svo iskazano razumevawe za obrazac kulture koji stvara tehnika, stala u odbranu kulturnog obrasca mere i univerzalnih vrednosti.